

Zračni promet i turizam Jadranske Hrvatske

Martina Ljubić Hinić¹, Darijo Šego², Ivana Beljo³

¹ Veleučilište u Šibeniku, Preddiplomski stručni studij Promet, Trg Andrije Hebranga 11, 22000 Šibenik (martina.ljubic.hinic@gmail.com)

² Veleučilište u Šibeniku, Preddiplomski stručni studij Promet, Trg Andrije Hebranga 11, 22000 Šibenik (darijo@vus.hr)

³ Veleučilište u Šibeniku, Preddiplomski stručni studij Promet, Trg Andrije Hebranga 11, 22000 Šibenik (ibeljo@vus.hr)

UDK 656.7:338.48(497.5)

Turizam i promet su međuovisni, povezani fenomeni izuzetno jakog međusobnog utjecaja. Zbog značajne isprepletenosti u Republici Hrvatskoj, kao i brojnim drugim zemljama, turizam i promet određeni su kao jedni od nositelja gospodarskog razvitka zemlje. Zračni promet je grana prometa od izuzetne važnosti za turistički orijentirane zemlje i razvoj međunarodnog turizma, jer je omogućila brže i kraće putovanje do udaljenijih svjetskih destinacija. Prema motivu putovanja u strukturi zračnih tokova putnika u Republici Hrvatskoj dominiraju putnici turisti s značajnim porastom broja dolazaka iz godine u godinu čemu je razlog činjenica da Republika Hrvatska predstavlja važnu turističku destinaciju Europe. Turizam Republike Hrvatske je kupališni turizam sezonskog karaktera s izraženim sezonskim dolaskom putnika što predstavlja izazove za tvrtke koje djeluju u sektoru turizma i prometa.

Ključne riječi: *Zračni promet, turizam, Jadranska obala, Republika Hrvatska*

1. Uvod

Zračni promet doprinosi razvoju turizma svake države pa tako i Republike Hrvatske, osobito na području Jadranske obale. Razvijanje kvalitetnog sadržaja i ponude glavni je preduvjet za ostvarivanje boljih turističkih rezultata svake destinacije, a ovisno o kvaliteti i ponudi zračni prijevoznici otvaraju nove linije ili produljuju postojeće sezonske linije. Republika Hrvatska svojim prirodnim ljepotama, čistim morem, glazbenim i kulturnim festivalima, starim gradovima svake godine privlači sve veći broj turista, koji kao prijevozno sredstvo dolaska sve više odabiru zrakoplov. Republika Hrvatska svake godine bilježi rast broja dolazaka turista zrakoplovima, pri čemu hrvatske zračne luke ostvaruju dvoznamenkaste stope rasta zadnjih nekoliko godina, poboljšavaju svoju infrastrukturu prilagođavajući se potrebama i zahtjevima suvremenog turizma.

2. Povezanost prometa i turizma

Simbioza prometa i turizma ogleda se s jedne strane u stupnju gospodarskog razvitka kojeg nema bez mobilnosti putnika te kulturnih, ekonomskih i ostalih čimbenika promatranog područja (Baričević, 2003). Cestovni promet se, uz zračni promet, najviše koristi u prijevozu turista zbog njegove elastičnosti i fleksibilnosti vezano uz vremena početka i završetka putovanja. Iako je putovanje cestovnim vozilima relativno udobno, jeftino i brzo, zračni promet je najzaslužniji za razvoj međunarodnog turizma. Tijekom posljednjih nekoliko godina došlo je do otvaranja više niskotarifnih letova i veza do udaljenijih europskih zemalja (uključujući i

one zapadne i sjeverne Europe), no u isto vrijeme dolasci drugim prijevoznim sredstvima – kao što su vlak ili autobus – smanjuju se.

3. Zračni promet putnika u Jadranskoj Hrvatskoj

U geografskom smislu Jadransku (ili primorsku) Hrvatsku čini sjeverno hrvatsko primorje (Istra i Kvarner) i južno hrvatsko primorje (Dalmacija), dok u administrativno-teritorijalnom smislu čine Istarska, priobalni i otočni dio Primorsko-goranske, priobalni i otočni dio Ličko-senjske, Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska županija (Njegač, 2001). Zračni promet je grana prometa koja omogućava putnicima svladavanje velikih udaljenosti u kraćem vremenskom periodu zbog čega zračni promet u posljednjih dvadeset godina ima najveći rast broja prevezenih putnika u odnosu na ostale grane prometa. Zahvaljujući tome svi dijelovi svijeta su postali dostupni što kao pozitivan efekt ima i razvoj turizma velikog broja turističkih destinacija. Republika Hrvatska svojim prirodnim ljepotama, kulturnim znamenitostima, različitim festivalima svake godine privlači sve veći broj turista, od kojih najveći dio dolazi za vrijeme turističke sezone u Jadransku Hrvatsku. Tablicom 1. prikazani su dolasci i noćenja turista u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2018. godine. U promatranom razdoblju razvidan je konstantan rast dolazaka i noćenja turista (prosječna godišnja stopa rasta je 7,55%). Turisti u prosjeku ostvaruju 5 noćenja po dolasku.

Tablica 1. Dolasci i noćenja turista u Republici Hrvatskoj.

Godina	Dolasci, '000			Noćenja, '000		
	Domaći turisti	Strani turisti	Ukupno	Domaći turisti	Strani turisti	Ukupno
2011.	1 438	9 723	11 211	5 562	54 547	60 110
2012.	1 419	10 180	11 599	5 174	57 333	62 507
2013.	1 442	10 791	12 233	5 095	59 523	64 617
2014.	1 461	11 453	12 914	5 116	61 154	66 270
2015.	1 623	12 553	14 175	5 705	65 732	71 437
2016.	1 749	13 715	15 463	5 819	72 099	77 919
2017.	1 838	15 593	17 431	5 978	80 222	86 200
2018.	2 022	16 645	18 667	6 477	83 175	89 652

Izvor: Obrada autora rada prema podacima Državnog zavoda za statistiku <https://www.dzs.hr/> (17.04.2019.)

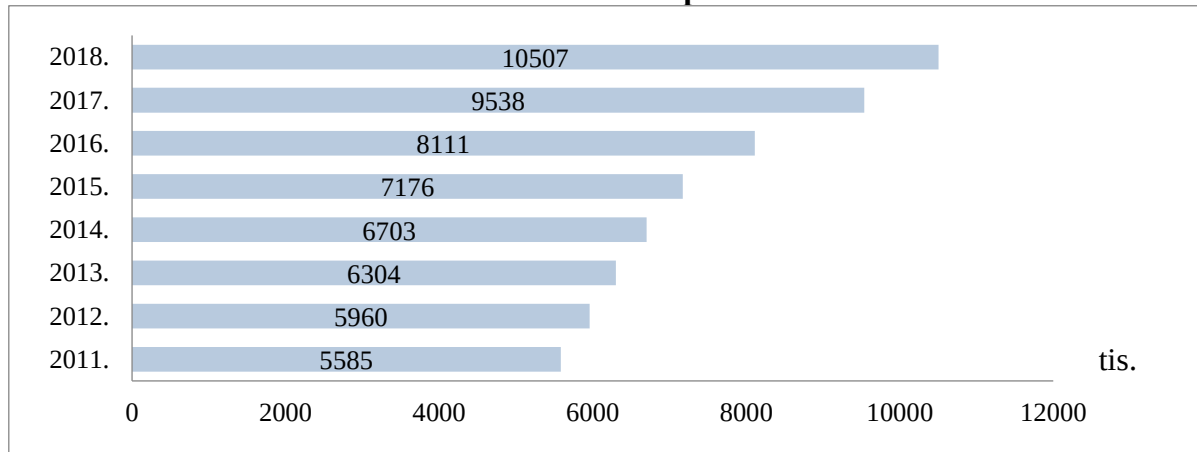
U Republici Hrvatskoj postoji 9 civilnih zračnih luka (od toga su 2 zračna pristaništa) preko kojih turisti dolaze ili odlaze, od kojih se 2 nalaze u unutrašnjosti države (zračne luke Zagreb i Osijek) i 7 na Jadranskom moru (zračne luke Dubrovnik, Brač, Lošinj, Pula, Rijeka, Split i Zadar) koje ostvaruju dvoznamenkaste stope raste zadnjih nekoliko godina (Tablica 2.). Zračna luka Lošinj za 2013., 2014. i 2015. godinu nije imala uporabnu dozvolu stoga nema podataka o prometu putnika za navedene godine (Primorsko-goranska županija, 2016.). Zračna luke Pula, Rijeka, Zadar, Split i Dubrovnik imaju mogućnost prihvata svih zrakoplova bez ograničenja (imaju duljine uzletno-sletne staze više od 1800 metara), dok zračna pristaništa Brač i Lošinj imaju mogućnost prihvata samo manjih konvencionalnih zrakoplova. Zračne luke i pristaništa Jadranske Hrvatske svoje poslovanje temelje na prihvatu i otpremi putnika i zrakoplova konvencionalnih, niskotarifnih i čarter zračnih prijevoznika te generalnog zrakoplovstva (Gašparović, 2011). Najveći promet putnika zabilježen je u Zračnim lukama Zagreb, Split i Dubrovnik.

Tablica 2.: Promet putnika u civilnim zračnim lukama Republike Hrvatske.

God.	Zračna luka								
	Brač	Dubrovnik	Osijek	Lošinj	Pula	Rijeka	Split	Zadar	Zagreb
2011.	11 367	1 326 250	21 903	1 597	344 640	79 316	1 271 202	265 982	2 256 514
2012.	11 402	1 455 470	2 164	794	362 415	71 558	1 393 649	345 659	2 317 170
2013.	9 433	1 502 165	3 404	-	351 196	139 296	1 558 812	453 791	2 285 992
2014.	9 616	1 570 617	26 768	-	370 853	101 939	1 729 312	475 795	2 418 239
2015.	8 809	1 679 242	28 651	-	359 426	133 564	1 930 880	470 576	2 576 173
2016.	11 910	1 977 723	30 235	4 086	424 342	141 488	2 262 806	501 816	2 756 582
2017.	20 301	2 309 104	42 847	2 957	580 393	136 775	2 791 325	573 517	3 080 777
2018.	28 494	2 521 891	66 598	3 368	705 020	179 002	3 095 608	584 569	3 322 044

Izvor: Obrada autora rada prema podacima Državnog zavoda za statistiku <https://www.dzs.hr/> (17.04.2019.)

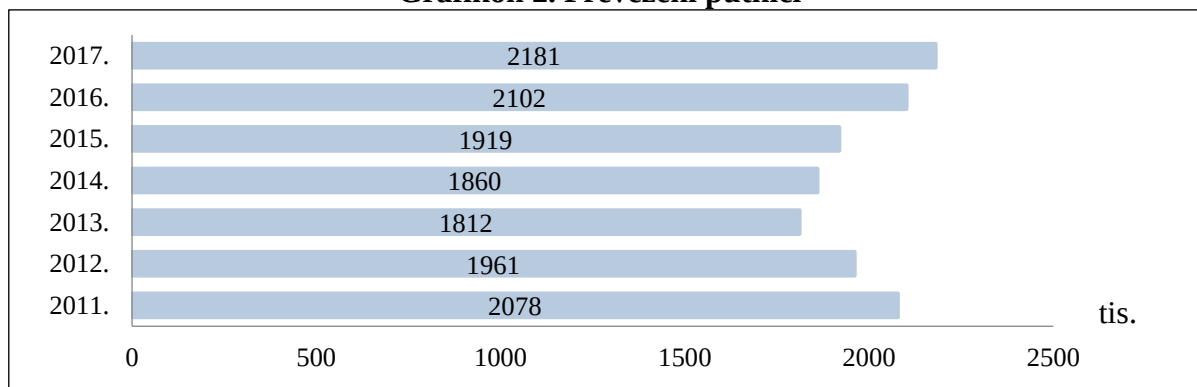
Zračni promet bilježi izniman godišnji rast u Svijetu, a posljedično i u Republici Hrvatskoj. Republika Hrvatska je peta zemlja u Europi prema rastu broja putnika u zračnom prometu a u slijedećih osam godina prognozira se udvostručenje zračnog prometa. U strukturi zračnih tokova putnika u Republici Hrvatskoj, s obzirom na motive putovanja dominiraju putnici koji putuju iz neekonomskih motiva odnosno putnici turisti (Oršulić, 2016).

Grafikon 1. Promet putnika ¹

Izvor: Obrada autora rada prema podacima Državnog zavoda za statistiku <https://www.dzs.hr/> (17.04.2019.)

Rekordni broj putnika posljedica je sve veće mogućnosti ljudi da plate putovanje avionom do željene turističke destinacije, pogotovo niskotarifnim zračnim kompanijama. Promet putnika u 2018. godini porastao je za 88,13% u odnosu na promet putnika u 2011. godini, a broj prevezenih putnika u 2018. godini prešao je brojku od deset milijuna (Grafikon 2.).

¹ Promet putnika u zračnim lukama obuhvaća broj putnika koji su otputovali i doputovali na komercijalnim operacijama domaćih i stranih zrakoplovnih prijevoznika. Isključen je direktan tranzit i nekomercijalna kretanja. (DZS, 17.04.2019.) u zračnim lukama u Republici Hrvatskoj.

Grafikon 2. Prevezeni putnici ²

Izvor: Obrada autora rada prema podacima Državnog zavoda za statistiku <https://www.dzs.hr/> (17.04.2019.)

Turizam Republike Hrvatske je kupališni turizam sezonskog karaktera. Izražena sezonalnost dolazaka putnika predstavlja izazov za tvrtke koje djeluju u sektoru turizma, a time i na promet putnika, kapacitete prihvata i otpreme putnika i njihove prtljage te zrakoplova u zračnim lukama Jadranske Hrvatske (Tablica 3.). U tom razdoblju prevladavaju niskotarifni i čarter zračni prijevoznici čiji su korisnici uglavnom turisti. Tijekom godina u svim zračnim lukama Jadranske Hrvatske lagani rast prometa putnika kreće u travnju, svoj vrhunac dostiže u „srcu sezone“ srpanj – kolovoz.

Tablica 3. Promet putnika u zračnim lukama Jadranske Hrvatske po mjesecima³

G o d.	Zračna luka	Mjeseci											
		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2014.	Brač	4	-	-	29	893	2565	1943	2508	1461	209	-	4
	DU	1562 1	1404 3	2149 1	8697 7	1797 41	2316 99	3031 06	3147 94	2333 06	1340 62	2086 4	1491 3
	Lošinj	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	PU	1388	752	1046	1542 5	3506 4	6023 4	9393 9	8701 0	6216 7	1230 5	876	647
	RI	-	-	-	3088	6820	1416 0	2738 6	2692 6	1750 6	5459	355	239
	ST	2490 0	2082 5	2641 0	7757 5	1570 70	2341 39	3860 39	3890 32	2409 91	1141 61	2735 9	3081 1
	ZD	1429	1212	1828	3568 3	5218 3	6822 9	9854 4	9521 8	7402 4	4294 8	3049	1448
2015.	Brač	-	-	-	83	688	1489	1939	2279	2090	241	-	-
	DU	1501 5	1336 7	2405 9	8981 6	1958 21	2435 89	3268 09	3324 79	2522 00	1475 27	2050 1	1805 9
	Lošinj	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	PU	751	726	1538	8906	2977 3	5796 3	8538 5	8699 5	5581 8	1795 3	1604	Z *
	RI	89	-	263	3068	1220 2	2114 2	3218 4	3204 5	2605 0	6489	Z *	Z *
	ST	2351 3	2223 4	3194 1	7314 9	1797 94	2677 55	4310 14	4278 03	2854 46	1331 29	2793 8	2713 7
	ZD	1427	1223	4415	4249 1	5744 2	6658 7	8183 7	9339 4	6711 9	4978 6	4019	836

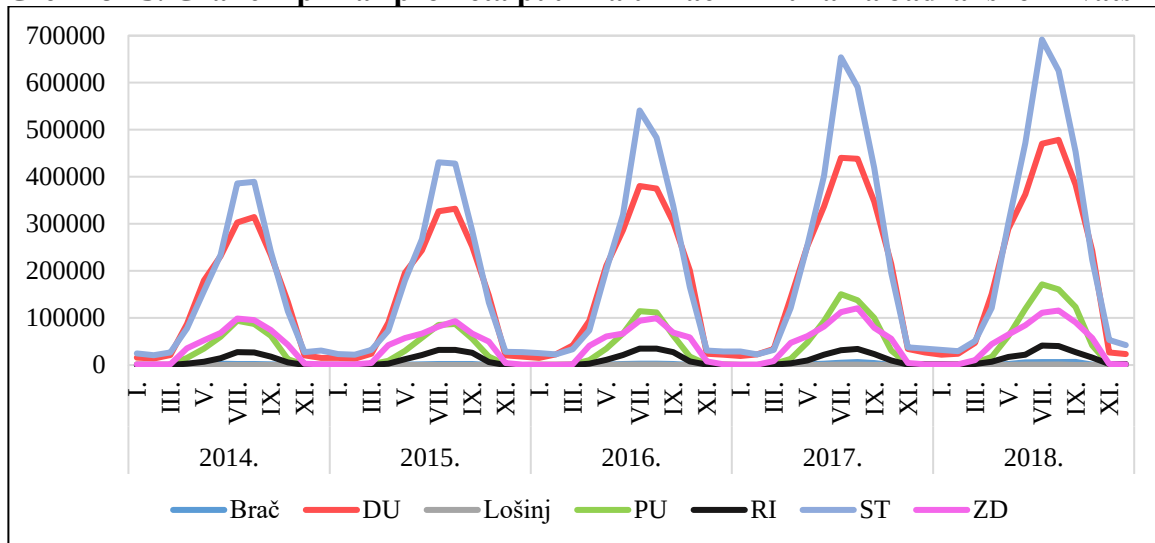
² Broj prevezenih putnika i tereta u zračnom prometu odnosi se na rad domaćih zrakoplovnih prijevoznika koji se bave komercijalnim zračnim prijevozom putnika i tereta (robe i pošte) u zračnim lukama u Republici Hrvatskoj (DZS, 17.04.2019., podaci za 2018. godinu nisu objavljeni).

³ Podatak zbog povjerljivosti nije objavljen (<https://www.dzs.hr/>, 17.04.2019.).

2016.	Brač	-	-	Z *	108	726	2248	2984	3163	2192	467	Z *	-
	DU	1529 4	2233 7	4145 7	9410 1	2110 73	2866 47	3805 63	3753 10	3039 25	2007 39	2427 3	2200 4
	Lošinj	293	82	189	188	352	597	1044	774	307	166	40	54
	PU	686	749	1474	1034 2	3474 0	6675 8	1141 38	1118 98	6274 3	1814 2	1470	1202
	RI	Z *	-	-	2777	1115 6	2142 3	3511 4	3515 9	2727 7	7854	706	Z *
	ST	2502 8	2278 2	3347 7	7376 4	2019 06	3191 35	5407 78	4832 15	3379 67	1652 99	3067 6	2877 9
	ZD	1061	1032	1488	4109 4	6059 8	6694 0	9391 7	9916 8	6894 0	5873 1	7458	1389
2017.	Brač	-	-	7	150	1149	2992	4834	6010	4441	459	18	-
	DU	1910 3	2277 7	3386 3	1432 99	2522 49	3370 92	4400 51	4382 10	3468 93	2151 46	3396 7	2645 4
	Lošinj	9	36	81	391	209	373	700	870	381	103	45	-
	PU	444	Z *	2260	1306 8	4772 9	9341 4	1507 11	1377 31	1000 30	3084 4	2296	1866
	RI	60	108	611	3798	9834	2179 4	3108 8	3396 9	2358 4	9382	1041	1506
	ST	2899 4	2264 6	3187 8	1209 80	2542 65	4013 47	6537 43	5908 30	4188 36	1958 37	3734 3	3462 6
	ZD	1133	1105	8001	4723 9	6120 5	8162 6	1120 71	1206 66	7900 1	5562 4	4395	1451
2018.	Brač	-	16	22	373	2380	5813	6159	6265	6649	787	22	8
	DU	2216 7	2418 1	4735 0	1508 61	2895 64	3626 87	4705 58	4786 08	3832 82	2429 21	2649 4	2321 8
	Lošinj	3	3	29	86	260	492	829	1079	440	103	41	3
	PU	1404	1478	4821	1715 7	6146 8	1191 38	1714 83	1610 37	1230 08	4182 2	1137	1067
	RI	1287	642	2506	6981	1703 3	2194 7	4132 6	4023 5	2749 4	1546 7	1960	2124
	ST	3200 6	2910 9	5133 1	1213 72	3013 77	4719 62	6918 10	6252 09	4529 64	2230 92	5294 2	4243 4
	ZD	1300	1421	1039 0	4435 8	6489 6	8446 0	1111 36	1155 03	9051 7	5740 2	1837	1349

Izvor: Obrada autora rada prema podacima Državnog zavoda za statistiku <https://www.dzs.hr/> (17.04.2019.)

Grafikon 3. Grafički prikaz prometa putnika u zračnim lukama Jadranske Hrvatske

Izvor: Obrada autora rada prema podacima Državnog zavoda za statistiku <https://www.dzs.hr/> (17.04.2019.)

Iz prethodno navedenog grafikona vidljiv je godišnji rast broja putnika u zračnim lukama Jadranske Hrvatske. Najveći promet putnika odvija se u Zračnoj luci Split koja bilježi značajan rast prometa putnika, te u zračnoj luci Dubrovnik. Rastu broja putnika u zračnim lukama Jadranske Hrvatske uvelike su pridonijele i niskotarifne zračne kompanije koje su ponudom niskih cijena letova privukle veći broj korisnika zračnih prijevoznih usluga za putovanje do željenih odredišta. Povećanjem broj putnika povećavaju se i mogućnosti ostvarivanja većih prihoda i u drugim gospodarskim djelatnostima izvan zračnog prijevoza. Republika Hrvatska je najbolje povezana sa Njemačkom i Velikom Britanijom međutim u zimskim mjesecima prijevoznici često ukidaju linije zbog činjenice što im nisu isplative kao u ljetnim mjesecima kada je turizam u Republici Hrvatskoj u punoj snazi. Osim Ryanair-a neke od niskotarifnih aviokompanija koje lete iz Hrvatske od početka mjeseca travanja do sredine mjeseca listopada (najviše letova ostvaruju u mjesecima lipnju, srpnju i kolovozu) su Eurowings, Wizz air, EasyJet, Norwegian, Air Berlin, TUI fly, Aer Lingus, Vueling, Jet2, Smartwings, Transavia.

4. Razvoj zračnih luka u Jadranskoj Hrvatskoj

S obzirom na povećan broj dolazaka putnika u zračnim lukama Jadranske Hrvatske tokom glavnih mjeseci turističke sezone (mjeseci srpanj - kolovoz), zračne luke susreću se s mnogobrojnim problemima – uskim grlima u terminalima za prijem putnika, nedovoljan kapacitet ljudskog osoblja, prostora i opreme. Dobar primjer modernizacije je zračna luka Dubrovnik koja je 2017. godine otvorila novu zgradu putničkog terminala i obnovila uzletno-sletnu stazu, dok je zračna luka Pula obnovila unutrašnjost putničkog terminala i uzletno-sletnu stazu. Postupak modernizacije postojećih zračnih luka su zračna luka Split koja izgrađuje novi putnički terminal, zračna luka Zadar također radi na projektu rekonstrukcije i dogradnje operativnih površina. U tijeku je projekt STEP-UP (*Sustainable Transport E-Planner to Upgrade the IT-HR mobility*) koji se provodi iz programa prekogranične suradnje *Interreg Italy–Croatia CBC Programme 2014-2020*. koji pruža mogućnost uvođenja izravnih autobusnih linija iz navedenih zračnih luka do Grada Šibenika, Također, u planu je povezivanje Zračne luke Split sa gradskom trajektnom lukom Grada Splita pomoću katamarana čime bi se olakšao prijevoz putnika do centra Grada i prema otocima. Zračna luka Lošinj nakon završetka turističke sezone 2019. godine planira modernizaciju koja uključuje projekt rekonstrukcije i dogradnje uzletno-sletne staze čime će na Lošinj moći slijetati zrakoplovi kapaciteta do 180 putnika, manevarskih površina i nove putničke zgrade, a sastavni dio projekta bit će izgradnja infrastrukture potrebne za instalaciju radionavigacijskog uređaja VOR/DME i meteorološke opreme (Hrvatska kontrola zračne plovidbe, 2019).

5. Zaključak

Promet i turizam su nerazdvojni fenomeni i međuovisni kao nositelji gospodarskog razvitka Republike Hrvatske. Balansirani razvoj infrastrukture, unaprjeđenje kvalitete ponude turističkih sadržaja i povećanje zračne povezanosti preduvjeti su za privlačenje većeg broja turista koji dolaze zrakoplovima, a samim time i ostvarivanje boljih turističkih rezultata. Posljednjih godina zabilježen je konstantan rast prometa putnika u zračnim lukama Jadranske Hrvatske. Prema ukupnom godišnjem prometu putnika posebno se ističu zračne luke Split i Dubrovnik. Povećanje prometa putnika u zračnim lukama Jadranske Hrvatske sezonskog je karaktera i rezultat je povećanja broja dolazaka turista, a svoj vrhunac doseže u samom srcu sezone (srpanj-kolovoz). Veliku ulogu u povećanju broja putnika pogotovo u ljetnim mjesecima imaju niskotarifne kompanije, koje su svojim dolaskom i sezonskim zračnim

linijama utjecale na razvoj zračnih luka i turističkih područja kojima gravitiraju. Zračne luke Jadranske Hrvatske zbog povećanja broja i zahtjeva putnika moderniziraju svoje kapacitete i opremu, te poboljšavaju prometnu povezanost s velikim gradovima u svojoj blizini.

L I T E R A T U R A

1. Baričević H. (2003). *Promet u turizmu*. Visoka škola za turizam. Šibenik
2. Njegač, D. (2001). *Zemljopisna i prirodna obilježja Hrvatske*. U: Springer, O. P. *Ekološki leksikon*. Zagreb: Barbat, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja
3. Galić D., Družić I. (2012), *Uloga i značenje zračnih luka u gospodarskom razvitku Hrvatske*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
4. Horak S, (2014.), *Turizam i promet – 2. dopunjeno izdanje*, Grupa VERN, Zagreb.
5. Gašparović S. (2011.), *Zračni promet i turizam Primorske Hrvatske*, Geoadria 16/2 (2011), Geografski odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Prethodno priopćenje, UDK: 338.48:656.7
6. Tatalović M., Bajić J. i Šimunović, S. (2012), *Prilog strategiji razvoja zračnog prometa u Hrvatskoj do 2030. godine*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
7. Primorsko-goranska županija (2016.), *Upravni odjel za pomorsko dobro, promet i veze, Prijedlog raspodjele sredstava trgovačkom društvu "Zračno pristanište Mali Lošinj d.o.o."*, Rijeka.
8. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2019.). Preuzeto sa: <https://www.dzs.hr/>
9. Zračni promet, *Hrvatska enciklopedija* (2019.). Preuzeto sa: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67447>
10. STEP UP projekt (2019), Preuzeto sa: <https://www.italy-croatia.eu/>
11. Hrvatska kontrola zračne plovidbe (2019.). Preuzeto sa: <http://www.crocontrol.hr/default.aspx?id=3907>
12. Oršulić N. (2016.), Lider media, Preuzeto sa: <https://lider.media/preporuceno/tonci-peovic-za-osam-godina-udvostrucenje-zracnog-prometa-u-hrvatskoj/>

Summary

AIR TRAFFIC AND TOURISM OF ADRIATIC CROATIA

Tourism and traffic are interdependent, associated phenomena of an extremely strong mutual influence. Due to significant interweaving in the Republic of Croatia, as well as many other countries, tourism and traffic have been determined as one of the carriers of the country's economic development. Air traffic is a branch of transport of extreme importance for tourism-oriented countries and the development of international tourism because it has enabled faster and shorter travel to the most distant world destinations. According to the motivation of travel in the structure of passengers airflow in the Republic of Croatia is dominated by tourists with a significant increase in the number of arrivals from year to year, which is the reason why the Republic of Croatia represents an important tourist destination in Europe. Tourism of the Republic of Croatia is coastal tourism of seasonal character with marked seasonal arrival of passengers, which presents a challenge for companies operating in the tourism and in the sector.

Keywords: Air traffic, tourism, Adriatic coast, Republic of Croatia